

मुंबई राज्य राखीव पोलीस दल नियम, १९५९

मुंबई सरकार

गृह विभाग

सचिवालय, मुंबई नंबर १, तारीख १ ऑक्टोबर १९५९.

मुंबई राज्य राखीव पोलीस दल अधिनियम, १९५९.

क्रमांक एसआरएफ, १७५९/१९४६१-५. मुंबई राज्य राखीव पोलीस दल नियम, १९५४ व राज्याच्या कोणत्याही भागात अमलात असलेले तसलेच दुसरे सर्व नियम रद्द करून मुंबई राज्य राखीव पोलीस (विस्तार व सुधारणा) अधिनियम, १९५८ (सन १९५८ चा मुंबई अधिनियम ७४ वा) याच्या अर्थाने कलमाच्या अर्थाला अनुसरून मुंबई राज्य राखीव पोलीस दल अधिनियम, १९५९

(सन १९५९ चा मुंबई अधिनियम ३८ वा) याच्या २१ व्या कलमान्वये मिळालेले अधिकार चालवून मुंबई सरकारने पुढील नियम केले आहेत.

विभाग-- १ -- प्रारंभिक.

१. (१) ह्या नियमांस मुंबई राज्य राखीव पोलीस दल नियम, १९५९ असे म्हणावे. (२) हे नियम सर्व मुंबई राज्यास लागू आहेत.
२. या नियमांत, विषयात किंवा संदर्भात एतद्विरुद्ध कांही नसल्यास,
 - (अ) “अधिनियम” या संज्ञेचा अर्थ मुंबई राज्य राखीव पोलीस दल अधिनियम, १९५९ असा समजावा;
 - (ब) “राखीव पोलीस अधिकारी” म्हणून नेमण्यात आलेला जेव्हा ह्या नियमानुसार किंवा यथास्थिती, त्यावेळी लागू असलेल्या नियमानुसार एकादा इसम मुंबई राज्य राखीव पोलीस दलाच्या श्रेणीत (कॅडर) धारण केलेल्या पदाची कामे प्रथमच पार पाडील किंवा असा दलांतील इसमांसाठी विहित केलेला परिवीक्षाकाल सुरू करील तेव्हा त्याला राखीव पोलीस अधिकारी म्हणून नेमण्यात आले आहे असे म्हणतात.

स्पष्टीकरण :- इतर कोणत्याही सेवेच्या श्रेणीत पद धारण केल्यास इसमाची मुंबई राज्य राखीव पोलीस दलाच्या श्रेणीतील पदाचा जादा कार्यभार धारण करण्यासाठी किंवा त्याची चालू कामे पार पाडण्यासाठी केलेली नेमणूक ही राज्य राखीव पोलीस दलात केलेली नेमणूक म्हणून समजली पाहिजे:

 - क) “समादेशक अधिकारी” या संज्ञेचा अर्थ प्रत्यक्ष कामासाठी कोणत्याही ठिकाणी नेमलेले राज्य राखीव पोलीस दल पथक ज्याच्या अधिकाराखाली असेल असा, हजर असलेला, सर्वात वरिष्ठ अधिकारी, असा समजावा;
 - ड) “काम” –
 - १) जेव्हा एकादा इसम राखीव पोलीस दलाच्या श्रेणीत धारण केलेल्या पदाची कामे करीत असेल किंवा सेवेसाठी विहित केलेल्या परिवीक्षेच्या काळात काम करीत असेल, किंवा
 - २) जेव्हा त्याचा कामावर रुजू होण्याचा काल चालू असेल, किंवा

- ३) जेव्हा तो अधिकृत सुटीच्या दिवशी कामावर गैरहजर असेल किंवा राज्य सरकारने काढलेल्या नैमित्तिक रजा विनियमित करणाऱ्या अनुदेशानुसार घेतलेल्या नैमित्तिक रजेवर असून तो अशा गैरहजेरीच्या निकटपूर्वी आणि नंतर कामावर असेल; तेंव्हा, तो राखीव पोलीस दलाचा अधिकारी म्हणून “कामावर” आहे, असे म्हणतात.
- इ) “बढती” म्हणजे राज्य राखीव पोलीस दलांतील इसमाची कोणत्याही खालच्या दर्जावरून वरच्या दर्जावर केलेली नेमणूक;
- फ) “बदली करून भरती केलेला” – एखाद्या इसमाला, जेव्हा त्याच्या सेवेच्या पहिल्या नेमणूकीच्या वेळी तो राज्य सरकारच्या इतर सेवेत एकतर कायम केलेला इसम किंवा उमेद्वार असेल तर त्याला बदली करून कामावर भरती केला आहे, असे म्हणतात.
- ग) “परस्पर भरती केलेला” – जेव्हा एखाद्या इसमाच्या सेवेवरील पहिल्या नेमणूकीच्या वेळी तो राज्य सरकारच्या सेवेत नसेल तेंव्हा त्याला सेवेवर परस्पर भरती केलेला असे म्हणतात.

विभाग २. -- नियंत्रण, ठिकाण, कारभार आणि संघटना.

३. राखीव पोलीस दलावर देखरेख व नियंत्रण ठेवण्याचे काम राज्य सरकारच्या अधिकारास अधीन राहून पोलीस महानिरीक्षक, मुंबई राज्य, यांच्यामार्फत चालविण्यांत व पार पाडण्यात आले पाहिजे, त्याचा कारभार पाहिला पाहिजे किंवा असा कारभार पाहण्याच्या कामात पोलीस महानिरीक्षकास (इन्स्पेक्टर जनरल ऑफ पोलीस), राज्य सरकारने याबाबतीत वेळोवेळी निवड केलेल्या एक किंवा अधिक प्रति पोलीस महानिरीक्षकांनी (डेप्युटी इन्स्पेक्टर जनरल ऑफ पोलीस) सहाय्य दिले पाहिजे.
४. राज्य राखीव पोलीस दल वेगवेगळ्या पथकांत विभागले पाहिजे व प्रत्येक पथकास गट असे म्णण्यात यावे. ह्या प्रत्येक गटाचे ठिकाण व अशा गटांची संख्या राज्य सरकारने वेळोवेळी ठरविली पाहिजे.
५. (१) सर्व राज्य राखीव पोलीस गटांचे प्रशासनविषयक काम नियम ३ अन्वये निवड केलेल्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाकडे असेल; परंतु नियम ३ अन्वये एकापेक्षा अधिक प्रति पोलीस महानिरीक्षक निवडले असतील त्याबाबतीत त्याच्यापैकी प्रत्येक प्रति पोलीस महानिरीक्षकाच्या अधिकाराखाली राज्य सरकार निदेश देईल असे एक किंवा अनेक राज्य राखीव पोलीस गट असतील.
- (२) महानिरीक्षकाच्या व राज्य राखीव पोलीस दलाचे प्रशासन विषयक काम ज्याच्याकडे असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाच्या आदेशांना अधीन राहून प्रत्येक गटाच्या कमांडंटला त्याचा कार्यकारी प्रमुख या नात्याने त्या गटाचे नियमन करण्याविषयी निदेश देण्याचा व कारभार पाहण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे.
६. (१) प्रत्येक गटाची संघटना खालीलप्रमाणे असेल प्रत्येक गटाचे अधिपत्य करणारा कमांडंट या नावाचा एक अधिकारी असेल व त्यास त्याच्या अधिकाराखाली असलेल्या गटातील इसमांच्या बाबतीत, जिल्हा पोलीस अधीक्षकास (सुपरिंटेंडेंट ऑफ पोलीस) जे अधिकार असतील तेच अधिकार असतील. त्याची कर्तव्ये पार पाडण्यात त्याला सहाय्य करण्यासाठी एक सहाय्यक कमांडंट व एक अॅडज्युटंट असेल व त्यास ज्या गटासाठी नेमण्यांत आले असेल त्या गटांतील इसमांच्या बाबतीत सहाय्यक पोलीस अधीक्षक किंवा प्रति पोलीस अधीक्षक यांना जो अधिकार असेल तोच अधिकार असेल,
- (२) प्रत्येक गटांत :-
- (१) प्रत्येकी चार कार्यक्षम कंपनी असलेल्या दोन बटालियन्स.
- (२) एक तंत्रविषयक व राखीव कंपनी. (३) एक प्रशासन विषयक कंपनी.

- (४) मोटार परिवहन विभाग. (५) बिनतारी यंत्र विभाग.
 (६) रुग्णालय विभाग. (७) कार्यालयाचा सेवकवर्ग.
 (८) अनुचर. यांचा समावेश असेल.
- (३) “बटालियन कमांडर” म्हणून संबोधल्या जाणाऱ्या अधिकाऱ्याकडून बटालियनचे अधिपत्य करण्यात येईल व तो पोलीस निरीक्षकाच्या बरोबरीच्या दर्जाचा असेल.
- (४) पोलीस उपनिरीक्षकाच्या (सब-इन्स्पेक्टर) बरोबरीच्या दर्जाच्या “कंपनी कमांडर” म्हणून संबोधल्या जाणाऱ्या अधिकाऱ्याकडून प्रत्येक कार्यक्षम कंपनीचे अधिपत्य करण्यात येईल. अशा प्रत्येक कार्यक्षम कंपनीत तीन प्लॅटून्स व एक कंपनीचे मुख्य ठिकाण शाखा यांचा समावेश असेल. सशस्त्र पोलीस जमादाराच्या बरोबरीच्या दर्जाचा “प्लॅटून कमांडर” म्हणून संबोधला जाणारा अधिकारी अशा प्रत्येक प्लॅटूनचे अधिपत्य करील.
- (५) तंत्रविषयक व राखीव कंपनी आणि प्रशासन विषयक कंपनी यांची मिळून गट मुख्य ठिकाण शाखा (ग्रुप हेडक्वार्टर्स विंग) बनेल. मुख्य ठिकाण शाखा ही प्रत्यक्ष “मुख्य ठिकाणशाखेचा कमांडर” या नावाने संबोधल्या जाणाऱ्या अधिकाऱ्याच्या अधिकाराखाली असेल व तो पोलीस निरीक्षकाच्या बरोबरीच्या दर्जाचा असेल.
- (६) मोटार परिवहन विभाग – तांत्रिक गोष्टींच्या कारणांसाठी, राज्य सरकार निदेश देईल त्याप्रमाणे पोलीस निरीक्षक, मोटार परिवहन, किंवा उप-निरीक्षक मोटार परिवहन याच्या बरोबरीच्या दर्जाच्या अधिकाराखाली असेल. मोटार परिवहन विभागांत काम करणारे सर्व इसम प्रशासन शिस्त आणि कार्यविषयक नियंत्रण या कारणांसाठी कमांडंटच्या नियंत्रणाखाली असतील. तांत्रिक गोष्टींच्या बाबतीत ते मुंबई राज्याच्या पोलीस मोटार परिवहन व्यवस्थेच्या पोलीस अधिक्षकाच्या देखरेखीखाली असतील.
- (७) बिनतारी यंत्र विभाग – तंत्रविषयक कारणांसाठी, पोलीस निरीक्षक, बिनतारी यंत्र याच्या दर्जाच्या अधिकाऱ्याच्या किंवा राज्य सरकार निदेश देईल अशा इतर अधिकाऱ्याच्या अधिकाराखाली असेल. बिनतारी यंत्र विभागांत काम करणारे सर्व इसम प्रशासन, शिस्त आणि कार्यविषयक नियंत्रण या कारणांसाठी कमांडंटच्या नियंत्रणाखाली असतील. तांत्रिक गोष्टींच्या बाबतीत ते, मुंबई राज्याच्या पोलीस बिनतारी यंत्र व्यवस्थेच्या, पोलीस अधिक्षकाच्या देखरेखीखाली असतील.
- (८) रुग्णालय विभाग – तांत्रिक गोष्टींसाठी दुय्यम वैद्यकीय सेवा अधिकार्याच्या अधिकाराखाली असेल. संबंध रुग्णालय विभाग हा प्रशासन, शिस्त व नियंत्रण ह्या कारणांसाठी कमांडंटच्या नियंत्रणाखाली असेल.
- (९) कार्यालयाच्या सेवकवर्गात एक मुख्य कारकून, एक लिहने हिशेबनीस, सिलेक्शन ग्रेडचे तीन कारकून, कनिष्ठ श्रेणीचे चार कारकून व चतुर्थ श्रेणीचे नोकर असतील. हा सेवकवर्ग प्रत्यक्ष कमांडंटच्या अधिकाराखाली असेल.
- (१०) प्रत्येक गटात आचारी, भोजनालयातील नोकर, धोबी, चांभार, न्हावी, शिंपी, झाडूवाले आणि ऑर्डली मिळून १११ अनुचर असतील.
- (११) कार्यक्षम कंपनी, राखीव व तंत्रविषयक कंपनी आणि प्रशासनविषयक कंपनी यांची तपशीलवार संघटना परिशिष्ट १ चे अनुक्रमे भाग (अ), (ब) आणि (क) ह्यांत दर्शविल्याप्रमाणे असेल.
- (१२) मोटार परिवहन विभाग, बिनतारी यंत्र विभाग व रुग्णालय विभाग यांची संघटना आणि त्यांचे दर्जे व जागांची संख्या ह्याविषयी तपशीलवार माहिती परिशिष्ट २ चे अनुक्रमे भाग (अ), (ब) आणि (क) ह्यांत दर्शविल्याप्रमाणे असेल.
- (१३) कार्यालयाचा सेवकवर्ग आणि अनुचर यांची हद्द्यासंबंधी संघटना व जागांची संख्या परिशिष्ट ३ चे अनुक्रमे भाग (अ) आणि (ब) ह्यांत दिल्याप्रमाणे असेल.
- (१४) राज्य राखीव पोलीस गटातील अधिकार्यांच्या आणि दुय्यम दर्जाच्या इसम ांचा हद्दा, दर्जा व जागांची संख्या ह्याविषयीची तपशीलवार माहिती, परिशिष्ट ४ मध्ये दिल्याप्रमाणे असेल.

७. (१) राज्य राखीव पोलीस गट, पोलीस महानिरीक्षकाच्या कार्यविषयक नियंत्रणाखाली असतील; परंतु, पोलीस महानिरीक्षकास विशेष कारणांसाठी कोणत्याही प्रति पोलीस महानिरीक्षकास सर्व किंवा कोणत्याही गटांवर किंवा त्यांच्या भागावर कार्यविषयक नियंत्रण ठेवण्याचे, काम पार पाडण्यासाठी अधिकृत करण्याचा अधिकार आहे.
- (२) “जेंव्हा कोणत्याही विभागाच्या कोणत्याही प्रति पोलीस महानिरीक्षकाच्या मते गंभीर आणि आकस्मिक निकडीची परिस्थिती उद्भवेल तेंव्हा त्यास, कोणत्याही राज्य राखीव पोलीस गटाच्या सेवेचा उपयोग करण्याचा अधिकार आहे, मग असा गट त्याविभागात असो वा नसो, आणि त्याने पोलीस महानिरीक्षकाकडे त्याचे प्रतिवृत् पाठविले पाहिजे.”

विभाग -- ३ -- कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या.

८. गटातील सर्व अधिकार्यांचे आणि दुय्यम दर्जाच्या इसमांचे प्रशिक्षण, प्रशासन, आरोग्य यांसाठी आणि शिस्त व कार्यक्षमता राखणे यासाठी कमांडंट जबाबदार राहिल. त्याच्या अधिपत्याखाली असलेल्या इसमांनी केलेल्या कामावर त्याने देखरेख ठेवली पाहिजे. त्याच्या अधिपत्याखाली असलेल्या जमादाराच्या किंवा जमादाराच्या वरच्या दर्जाच्या अधिकाऱ्यांच्या प्रशिक्षणासाठी तो विशेषतः जबाबदार असेल. तो गटाच्या स्वाधीन असलेली सर्व शस्त्रास्त्रे, दारुगोळा आणि सरंजाम यांच्याही रक्षणासाठी जबाबदार असेल. त्याने वेळोवेळी, त्याच्या अधिकाराखाली असलेल्या गटाचे नियमन करण्यासाठी व त्याच्या प्रशासनासाठी आवश्यक वाटतील असे आदेश दिले पाहिजेत.
९. सहाय्यक कमांडंटने कमांडंटला त्याची कर्तव्ये पार पाडण्याच्या कामी मदत केली पाहिजे व त्याने कमांडंटच्या गैरहजेरीत, विशेषतः दीर्घ मुदतीच्या गैरहजेरीत, कमांडंट जी कर्तव्ये पार पाडतो तीच कर्तव्ये पार पाडली पाहिजेत.
१०. अॅडज्युटंट मुख्यतः मुख्य ठिकाण शाखेचा कारभार आणि सर्व हेड कॉन्स्टेबल्सचे प्रशिक्षण यासाठी जबाबदार राहिल. तो गटाची भांडारे, शस्त्रास्त्रे व दारुगोळा यांचा योग्य हिशेब ठेवण्यासाठी सुध्दा जबाबदार असेल.
११. बटॅलियन कमांडर, हा त्याच्या अधिकाराखाली काम करणारे सर्व इसम हे अत्यंत कार्यक्षम राहतील याविषयी खबरदारी घेण्यास आणि त्यांचे कल्याण व आरोग्य यांकडे लक्ष पुरविण्यास जबाबदार असेल. प्रत्यक्ष कामावर असेल तेव्हां, जेंव्हा जेंव्हा त्याच्या स्वतःच्या देखरेखीखाली एखादे महत्त्वाचे काम करावयाचे असेल तेंव्हा तेंव्हा त्याने त्याच्या हाताखालच्या इसमांचे नेतृत्व केले पाहिजे.
१२. बटॅलियन कमांडरप्रमाणेच कंपनी कमांडर्स, प्लॅटून कमांडर्स व सेक्शन कमांडर्स त्यांच्या अधिकाराखाली असलेल्या इसमांची कार्यक्षमता, कल्याण आणि आरोग्य हयासाठी जबाबदार असतील. त्यांनी नियमाप्रमाणे, प्रत्यक्ष कामावर असलेल्या त्यांच्या हाताखालच्या राखीव पोलीस दलांतील इसमांचे नेतृत्व केले पाहिजे.

विभाग -- ४ -- भरती. भाग १--सामान्य नियम.

१३. राज्य राखीव पोलीसच्या सर्व दर्जाच्या जागावर करावयाची भरती सामान्यतः भारताचे नागरिक असलेल्या इसमांमधून केली पाहिजे.
१४. जो भारताचा नागरिक नाही अशा पुढील इसमाची दलात भरती करता येईल :-
 (१) जर तो नेपाळचा किंवा सिक्कीमचा नागरिक असेल, किंवा
 (२) त्याने पाकिस्तानातून भारतात कायमचे स्थायिक होण्याचे हेतुने स्थलांतर केले असेल, परंतु, त्याने राजकीय आणि सेवा विभागाने त्याच्या नावे दिलेले पात्रतेचे प्रमाणपत्र मिळविले पाहिजे. ते प्रमाणपत्र, ज्या इसमाच्या नावे दिले असेल त्याच्या सेवेच्या पुस्ताकांस जोडले पाहिजे.

१५. (अ) ज्यांनी १९ जुलै १९४८ पूर्वी भारतात स्थलांतर केले असेल आणि तेंव्हापासून जे सामान्यतः भारतातील रहिवासी असतील, आणि (ब) ज्यांनी भारतात १९ जुलै १९४८ ला किंवा त्यानंतर, परंतु ३० सप्टेंबर १९४८ पूर्वी स्थलांतर केले असेल अशा पाकिस्तानातून आलेल्या निर्वासित इसमांच्या बाबतीत, नियम १४ (२) मध्ये विहित केलेले पात्रतेचे प्रमाणपत्र आवश्यक असणार नाही. तथापि, अशा इसमांनी यथास्थिती, नेमणूक्याकरणा प्राधिकाऱ्यापुढे किंवा मुंबई पब्लिक सर्व्हिस कमिशनपुढे, आपल्या अर्जासोबत प्रेसिडेन्सी फौजदारी न्यायाधिशासमोर किंवा प्रथम श्रेणीच्या फौजदारी न्यायाधिशासमोर पुढीलपैकी कोणत्याही नमुन्याप्रमाणे शपथपूर्वक केलेला प्रतिज्ञालेख हजर केला पाहिजे :-

(१) “मी असे जाहीर करतो की, मी पाकिस्तानातून १९ जुलै १९४८ पूर्वी भारतात स्थलांतर केले आणि तेंव्हापासून सामान्यतः भारतातील ----- राज्यांतील रहिवासी आहे.”

(२) “मी असे जाहीर करतो की, मी पाकिस्तानातून १९ जुलै १९४८ ला किंवा त्यानंतर, परंतु ३० सप्टेंबर १९४८ पूर्वी भारतात स्थलांतर केले. मी आणखी १ मी २६ जानेवारी १९५० पूर्वी पात्रतेच्या प्रमाणपत्राशिवाय मुंबई सरकारच्या सेवेत दाखल झालो.

असे जाहीर करतो की, ----- मी २६ जानेवारी १९५० पूर्वी भारताचा नागरिक म्हणून माझी नोंदणी करून घेतली.

१६. नियम १४ अन्वये भरतीसाठी पात्र असलेल्या इसमास, भरतीसाठी आवश्यक असलेले वय आणि राष्ट्रीयता याचे प्रमाणपत्र त्यास मिळण्यासाठी, अधिवास-प्रमाणपत्र देण्यास अधिकृत केलेल्या फौजदारी न्यायाधिशकडे अर्ज करण्याचा अधिकार आहे. फौजदारी न्यायाधिशस, अर्जाची व अर्जदाराने आपल्या वयाच्या आणि राष्ट्रीयतेच्या बाबतीत हजर केलेल्या पुराव्याची सूक्ष्म तपासणी केल्यावर आवश्यक प्रमाणपत्र देण्याचा अधिकार आहे.

१७. केवळ अधिवासाचे प्रतिज्ञापत्र हे उमेदवाराचा आवश्यक तो अधिवास असल्याचा पुरेसा पुरावा आहे असे समजता कामा नये. प्रत्येक प्रकरणाच्या वस्तुस्थितीची तपासणी करून त्यावर निर्णय घेतला पाहिजे.

१८. केवळ दोषसिद्धि ही अपात्रता समाजण्यांत येऊ नये, परंतु ज्यासाठी संबंधित इसमास दोषी ठरविण्यात आले होते त्या अपराधाच्या स्वरूपाकडे योग्य ते लक्ष पुरवून प्रत्येक प्रकरणाच्या गुणावगुणांवरून त्याचा विचार केला पाहिजे. अशा कृत्यांत नैतिक अधःपाताचा अंतर्भाव होतो किंवा नाही हे मार्गदर्शक तत्व असेल.

भाग २

हेड कॉन्स्टेबल्स आणि कॉन्स्टेबल्स यांची भरती.

१९. बढतीद्वारे नेमणूक केली नसेल तर, राज्य राखीव पोलीस दलाच्या हेड कॉन्स्टेबल्स आणि कॉन्स्टेबल्स यांची भरती एकतर, -- (अ) मुंबई राज्य पोलीसांच्या सशस्त्र विभागातून, किंवा (ब) परस्पर भरती करून केली पाहिजे.

२०. नियम १९ ची कंडिका (अ) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या भरतीसाठी कमांडंटने संबंधित जिल्ह्यांच्या पोलीस अधीक्षकांच्या किंवा पोलीस कमिशनरांच्या (१ लागू नसलेला भाग गाळा) संमतीने राज्य राखीव पोलीस दलात नोकरी करण्यासाठी, योग्य व राजी असलेल्या हेड कॉन्स्टेबल्सची व कॉन्स्टेबल्सची निवड केली पाहिजे. निवड केलेल्या अशा इसमांची यादी पोलीस महानिरीक्षकास सादर केली पाहिजे व त्याच्या आदेशावरून दलाचे स्थानांतरण अंमलात येईल.

२१. नियम १९ ची कंडिका(ब) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या भरतीसाठी किमान पात्रता खालीलप्रमाणे असली पाहिजे :-
(१) वय – १८ वर्षे आणि २२ वर्षे यांच्या दरम्यान. (२) उंची – ५’५”.

- (३) छातीचे मोजमाप : छाती फुगवून ३३””, किमान २”” फुगवून. (४) वजन : ११० पौंड
 (५) शैक्षणिक पात्रता : भारतीय संघ राज्याच्या कोणत्याही प्रादेशिक भाषेतील तिसरी इयत्ता.
 (६) उमेदवारास संहतजानु (नॉक नीज) किंवा सपाट पावलें असता कामा नये.
 (७) त्याची शरीरयष्टी चांगली असली पाहिजे आणि मनोवृत्ती चपल असली पाहिजे.

२२. कोणत्याही खास कारणासाठी, दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकास, कोणत्याही खास कारणासाठी, मागील नियमात निर्दिष्ट केलेली कोणतीही एक किंवा अनेक पात्रता नसलेल्या परस्पर भरती करावयाच्या कोणत्याही इसमाचे नांव दाखल करण्याची मंजूरी देण्याचा अधिकार आहे. मात्र अशी कारणे लेखी नमूद करण्यांत आली पाहिजेत.

२३. (१) भारतीय सेनेतील सेवामुक्त केलेले इसम जर अन्यथा योग्य असतील व नियम २१ मध्ये निर्दिष्ट केलेली किमान पात्रता धारण करीत असतील तर अशा इसमाचे नांवसुद्धा राज्य राखीव पोलीस दलांत दाखल करता येईल. असे उमेदवार निवडताना भारतीय सेनेच्या लढाऊ पथकांतील इसमांना अग्रता दिली पाहिजे. विशेष कारणे असल्याखेरीज बिगर लढाऊ पथकांतील इसमांची भरती करता कामा नये.

(२) सामान्यतः पूर्वी भारतीय लष्करांत काम केलेल्या कोणत्याही इसमास जर तो २२ वर्षांच्या वयोमर्यादेच्या वर असेल तर भरती करता कामा नये, मात्र

(१) भारतीय सेवेतील नोकरीच्या वर्षांची संख्या, तो भरतीसाठी जितक्या वर्षांनी वयातीत असेल त्या वर्षांच्या संख्येपेक्षा कमी असता कामा नये, आणि

(२) भारतीय सेनेतून त्याला सेवामुक्त केल्याच्या तारखेपासून त्यास राज्य राखीव पोलीस दलास त्याची भरती करण्यात आल्याची तारीख यांतील कालावधी २ वर्षापेक्षा अधिक असता कामा नये, आणि (३) त्याचे वय ३२ वर्षापेक्षा अधिक असता कामा नये.

भाग ३

कंपनी कमांडर्स व प्लॅटून कमांडर्स यांची भरती.

२४. जर बढतीद्वारे नेमणूक केली नसेल तर, दलांतील कंपनी कमांडर्स व प्लॅटून कमांडर्स यांची भरती :-

- (अ) मुंबई राज्य पोलीस दलाच्या सशस्त्र विभागांतून, आणि
 (ब) परस्पर भरती करून केली पाहिजे.

२५. नियम २४ ची कंडिका (अ) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या भरतीसाठी, हेड कॉन्स्टेबल्स व कॉन्स्टेबल्स यांच्या बाबतीत, नियम २० मध्ये जी कार्यरीति निर्दिष्ट केलेली आहे तीच कार्यरीति स्विकारली पाहिजे.

२६. नियम २४ ची कंडिका (ब) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या भरतीसाठी एक निवड समिती असेल व तीत दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल तो प्रति पोलीस महानिरीक्षक, हा त्या समितीचा अध्यक्ष असेल व जिल्हा पोलीस अधीक्षकाच्या किंवा त्याच्या वरच्या दर्जाचे इतर दोन अधिकारी असतील. त्यांच्यापैकी एक राज्य राखीव पोलीस गटाचा कमांडंट असला पाहिजे. शेवटचे दोन अधिकारी हे पोलीस महानिरीक्षकाने नियुक्त केलेले अधिकारी असतील. ह्या जागांवर नेमणूक करण्यासाठी भारतीय सेनेच्या सेवामुक्त केलेल्या कनिष्ठ कमिशनड अधिकाऱ्यांकडून किंवा तत्समान अनुभव आणि पात्रता असलेल्या इसमांकडून अर्ज मागविले पाहिजेत.

२७. सामान्यतः, परस्पर भरती करावयाच्या इसमांची निवड :-

- (१) ज्याचे वय २५ वर्षांहून कमी असेल,
 (२) भारतीय संरक्षण दलाच्या कोणत्याही लढाऊ पथकांत ज्यांना दीर्घ अनुभव असेल, आणि

(३) ज्यांना राज्य राखीव पोलीस दलांतील प्रत्यक्ष सेवेसाठी मानसिक, शारीरिक व शैक्षणिक दृष्ट्या योग्य ठरविले असेल, अशा माजी सैनिकापुरतीच मार्यादित असेल.

भाग ४.

मुख्य ठिकाण शाखेच्या कमांडरच्या व बटॅलियन कमांडरच्या जागांवर अधिकाऱ्यांची भरती.

२८. मुख्य ठिकाण शाखेच्या कमांडरच्या व बटॅलियन कमांडरच्या जागांवर करावयाची नेमणूक :-
(अ) बढतीद्वारे, किंवा (ब) राज्य पोलीस दलाच्या अधिकाऱ्यांमधून निवड करून केली पाहिजे.

भाग ५.-- कारकुनांची भरती.

२९. कमांडंटच्या कार्यालयांतील कारकुनांच्या जागांवर करावयाची भरती पुढीलप्रमाणे करण्यांत आली पाहिजे :-
(अ) एखाद्या जिल्हा पोलीस अधीक्षकाच्या किंवा पोलीस कमिशनरच्या नोकरवर्गातील सिलेक्शन ग्रेडच्या कारकुनाच्या दर्जाच्या किंवा त्याच्या वरच्या दर्जाच्या कारकुनांची बदली करून आणि
(ब) गटाच्या कमांडंटने बाहेरील उमेदवारांमधून कनिष्ठ श्रेणीच्या कारकुनांची नेमणूक करून भरती केली पाहिजे.
मुख्य कारकुनाची नेमणूक पोलीस महानिरीक्षकाने त्याच्या कारकुनाच्या संयुक्त श्रेणीतून केली पाहिजे.
३०. जिल्हा पोलीस अधीक्षकाच्या कार्यालयात कारकुनांच्या नोकरीसाठी जी पात्रता आवश्यक आहे तीच पात्रता परस्पर भरती करावयाच्या इसमांच्या बाबतीत आवश्यक असेल.

भाग ६ -- अनुचरांची भरती.

३१. संबंधित गटाच्या कमांडंटने जनतेतील इसमांमधून अनुचरांची भरती केली पाहिजे. अनुचरांमध्ये त्यांची विविध कामे पार पाडण्यासाठी आवश्यक ते कौशल्य असलेच पाहिजे. म्हणजे, ज्यांना पाकशास्त्र व शिवणकाम ह्यांसारखा कौशल्याच्या कामावर नेमले असेल अशा अनुचरांनी त्या धंद्यात आवश्यक ती कार्यक्षमता व त्या धंद्याचे ज्ञान मिळवले पाहिजे.

विभाग ५.-- कपडे, सरंजाम, शस्त्रास्त्रे आणि दारूगोळा यांचे प्रमाण.

३२. कपड्यांची व सरंजामाच्या वस्तुंची संख्या व त्यांची मुदत आणि दलांतील इसमांना पुरवावयाच्या शस्त्रास्त्राचे व दारूगोळ्याचे प्रमाण अनुक्रमे परिशिष्ट ५ आणि ६ मध्ये दिल्याप्रमाणे असेल.

विभाग ६.-- पोषाखाविषयाची, विनियम.

३३. हेड कॉन्स्टेबल्सना द्यावयाच्या पोषाखाची आणि साधनसामुग्रीची वस्तुंची संख्या व त्या वापरण्याची मुदत ही परिशिष्ट ५ मध्ये दिल्याप्रमाणे असेल.
३४. हेड कॉन्स्टेबल्सचा पोशाख व साधनसामुग्री कॉन्स्टेबल्सच्या पोशाख आणि साधनसामुग्रीप्रमाणेच असेल. हेड कॉन्स्टेबल्सचे निरनिराळे दर्जे, नियम ३६ मध्ये त्यांच्यापैकी प्रत्येकापुढे उल्लेख केलेल्या दर्जाच्या निरनिराळ्या बिल्ल्यांद्वारे दर्शवण्यात आले पाहिजेत.

३५. पथकाबरोबर कवाईत करीत असतांना किंवा काम करीत असताना, सर्व अधिकाऱ्यांनी दर्जाच्या बिल्ल्यांखेर हीज, पथकांतील इसमांनी जो पोशाख घातला असेल तोच पोशाख घातला पाहिजे. इतर प्रसंगी, पोलीस निरीक्षकांच्या बरोबरीचा दर्जा किंवा त्याहून उच्च दर्जा धारण कऱ्या अधिकाऱ्यास, राज्य पोलीस दलाचा तत्सम दर्जा चा अधिकारी जो पोशाख घालीत असेल तोच, त्या प्रसंगी योग्य असेल असा रिव्ह्यू ऑर्डर, पूर्ण पोशाख (फूल्ल ड्रेस) किंवा चालू पोशाख (वर्किंग ड्रेस) करता येईल, मात्र त्याने तलवार ठेवता कामा नये आणि त्यास यथास्थिती भारतीय पोलीस (इंडियन पोलीस), भारतीय पोलीस सेवा (इंडियन पोलीस सर्व्हिस), किंवा मुंबई पोलीस सेवा यांच्याऐवजी राज्य राखीव पोलीसचे स्कंधामिधान (शोल्डर टायटल्स) धारण करण्याचा अधिकार आहे.

३६. दर्जाचे पुढील बिल्ले, हेड कॉन्स्टेबल्सच्या व अधिकाऱ्यांच्या निरनिराळ्या श्रेणीच्या इसमांनी धारण केले पाहिजेत :-
नार्डक २ चेव्हरॉन पट्ट्यांची जोडी.

हवालदार ३ चेव्हरॉन पट्ट्यांची जोडी.

हवालदार मेजर जेव्हा पहिला पोशाख चढविला असेल तेव्हा उजव्या हाताच्या

अस्तऱ्यांवर पितळेची राष्ट्र चिन्ह प्रतिकृति (अशोक स्तंभ) धारण करणे,
अन्यथा खाकी ड्रिलपासून बनविलेल्या, उजव्या हाताच्या मनगटावर पट्टीने
बांधलेल्या सदऱ्याच्या बाहीच्या टोकावर (कफावर) धारण करणे, बिल्ला
मनगटाच्या बाहेरच्या भागावर असेल.

जमादार एक पंचकोनी तारा(स्टार) भारतीय पोलीस (इंडियन पोलीस) भारतीय पोलीस

सेवा (इंडियन पोलीस सर्व्हिस अधिकारी) धारण करतात त्याप्रमाणे सर्वसाधारण आकाराचा
भारताचा तारा (स्टार ऑफ इंडिया) आणि १/२ इंच रूंदीची अर्धी लाल व अर्धी गडद निळी
रिबन (आडवी विभागलेली), आडवी (लाल संम्राज्या समोर). खाद्यांच्या पट्ट्यांच्या
तळापासून एक इंच अंतरावर धारण केली पाहिजे.

कंपनी कमांडर दोन पंचकोनी तारे (भारतीय पोलीस / भारतीय पोलीस सेवा अधिकारी धारण

करतात, त्याप्रमाणे सर्वसाधारण आकाराचा भारताचा तारा (स्टार ऑफ इंडिया) आणि ह इंच
रूंदीचा अर्धीलाल व अर्धी गडद, निळी रिबन (आडवी विभागलेली), आडवी (लाल रंग
ताऱ्याच्या समोर) खाद्यांच्या पट्ट्यांच्या तळापासून एक इंच अंतरावर धारण केली पाहिजे.

बटॅलियन कमांडर) तीन पंचकोनी तारे (भारतीय पोलीस, (भारतीय पोलीस सेवा व मुख्य ठिकाण) अधिकारी
धारण करतात त्याप्रमाणे सर्वसाधारण आकाराचा

शाखेचा कमांडर) भारताचा तारा (स्टार ऑफ इंडिया) आणि १/२ इंच रूंदीची अर्धी, लाल आणि अर्धी गडद
निळी रिबन (आडवी विभागलेली), आडवी (लाल रंग तऱ्याच्या समोर), खाद्यांच्या पट्ट्यांच्या तळापासून एक इंच
अंतरावर धारण केली पाहिजे.

अॅडज्यूटंट, सहाय्यक) हया अधिकाऱ्यांनी, राज्य पोलीस दलातील यथास्थिती प्रति

कमांडंट व कमांडाट) पोलीस अधीक्षक किंवा सहाय्यक पोलीस अधीक्षक किंवा पोलीस अधीक्षक

हयांच्या दर्जाचे अधिकारी जे बिल्ले धारण करतात तेच बिल्ले धारण केले

पाहिजेत, परंतु ते बिल्ले गडद निळ्या रेशमी दोऱ्यांत केलेले असतील.

३७. (१) राखीव पोलीस दलाच्या कंपनी कमांडरच्या किंवा त्याच्याहून वरच्या दर्जाच्या प्रत्येक अधिकार्याने स्वतःसाठी जिल्ह्यांत नेमलेल्या राज्य पोलीस दलाप्रमाणे, त्याच्यासाठी विहित करण्यात आलेल्या गणवेशाच्या वस्तूंची स्वखर्चाने तरतूद केली पाहिजे.
- (२) हेड कॉन्स्टेबल्स आणि कॉन्स्टेबल्स यांना सरकारच्या खर्चाने, त्यांच्यासाठी विहित करण्यात आलेल्या गणवेशाच्या वस्तू पुरविण्यांत आल्या पाहिजेत.
- (३) शिपाई दलाला (कॉन्स्टेब्युलरीला) पुरविण्यांत आलेल्या वस्तूंची, मुंबई राज्य पोलीस दलाच्या बाबतीत, पोलीस मॅन्युअल खंड १, १९५० ह्यांतील नियम १७९ यांत जी रीत नमूद करण्यांत आली असेल ती रीत जेथे जेथे लागू असेल तेथे तेथे त्याच रितीने काळजी घेतली पाहिजे.
- (४) गणवेश घालण्यासंबंधी व बिल्ले, पदके आणि रिबन्स लावण्यासंबंधी पोलीस मॅन्युअल, खंड १, १९५० यांत घालून दिलेले नियम, मुंबई राज्य राखीव पोलीस दलातील इसमांनाही लागू असतील.

विभाग ७ -- प्रशिक्षण

भाग १. भरती केलेल्या इसमांचे प्रशिक्षण.

३८. भरती करण्यात आलेल्या प्रत्येक इसमास पुढील विषयांचे प्रशिक्षण देण्यांत आले पाहिजे :-
- १) शारीरिक शिक्षण, संघटित खेळ (मुष्टियुद्ध धरुन) आणि अडथळ्यासंबंधी अभ्यासक्रम.
 २) स्केअर ट्रिल. ३) कंपनी कवाईत. ४) समारंभाच्या प्रसंगीची कवाईत. ५) रायफलीचे प्रयोग.
 ६) शस्त्रास्त्रांसंबंधीचे प्रशिक्षण :-
 अ) बायोनट प्रशिक्षण आणि हल्ला करण्याचा अभ्यासक्रम.
 ब) गोळीबार धरुन बंदुकीने निशाण मारण्याचा अभ्यासक्रम.
 ७) प्राथमिक युद्ध तंत्र. ८) प्राथमिक फिल्ड इंजिनिअरिंग.
 ९) आरोग्य व आरोग्यरक्षण. १०) प्राथमिक प्रथमोपचार.
 ११) तंबू उभारणे. १२) रायट ड्रिल.
 १३) दरोड्याविरुद्ध उपाययोजना. १४) संरक्षण व मार्गरक्षणविषयक काम (गार्ड व एस्कॉर्ट ड्यूटी).
 १५) स्ववाड ड्रिलमध्ये स्ववाडची कवाईत घेणे. १६) निःशस्त्र युद्ध.
 १७) प्राथमिक स्वरुपाचे सामान्यज्ञान.
३९. भरती केलेल्या इसमाला वर निर्दिष्ट केलेल्या विषयांत सहा महिने प्रशिक्षण दिले पाहिजे आणि प्रशिक्षण संपल्यावर सहाय्यक कमांडंटने किंवा अॅडज्युटंटने त्याची परिक्षा घेतली पाहिजे. या कामी त्यास कंपनी कमांडरांच्या किंवा त्याहून वरच्या दर्जाच्या एक किंवा अनेक अधिकार्यांनी सहाय्य दिले पाहिजे. भरती केलेल्या इसमाने वर निर्दिष्ट केलेल्या विषयांत नैपुण्य मिळविले आहे किंवा काय हे पाहता येईल अशा रितीने परिक्षा घेण्यात यावी. त्याने असे नैपुण्य मिळाल्यावर, तो योग्य असल्याचे कळविण्यांत येईल व कमांडंटच्या अंतिम आदेशांवरून तो प्रशिक्षण घेतलेला कॉन्स्टेबल आहे असे समजण्यांत येईल आणि त्यास कार्यक्षम कंपनीतील एका विभागांत घालण्यांत येईल.
४०. जर भरती केलेल्या इसमाने ६ महिन्यांच्या मुदतीत आवश्यक ते नैपुण्य मिळविले नाही तर विशेष कारणे असल्याखेरीज, प्रशिक्षणाची मुदत ६ महिन्यांपेक्षा अधिक नाही अशा आणखी मुदतीपर्यंत वाढवता येईल. वाढविलेल्या मुदतीच्या शेवटी जर तो पुन्हा भरती केलेल्या इसमांच्या परिक्षेत उत्तीर्ण झाला नाही तर त्यास कमांडंटकडून काढून टाकता येईल.

४१. भरती केलेल्या इसमांच्या परिक्षेत उत्तीर्ण झाल्यावर कॉन्स्टेबलला कार्यक्षम कंपनीत नेमण्यांत येईल, ज्याने कार्यक्षम कंपनीत १८ महिन्यांच्या मुदतीपर्यंत नोकरी केलेली नाही असा कोणताही इसम सिग्नल्स, स्टोअर्स, आर्मर्स किंवा बँड यासारख्या कोणत्याही खास विभागांत नेमला जाण्यास पात्र ठरणार नाही. काही अपवादात्मक बाबतीत, भरती केलेल्या इसमाची विशेष पात्रता लक्षात घेता, कमांडंटला भरती केलेल्या अशा कोणत्याही इसमास तो भरती केलेल्या इसमांच्या परिक्षेत उत्तीर्ण झाल्याबरोबर ताबडतोब किंवा एखाद्या कार्यक्षम त्याने १८ महिन्यांपेक्षा कमी मुदतीपर्यंत नोकरी केल्यानंतर एखाद्या विशेष विभागांत नेमण्याचा अधिकार आहे.

भाग २. कॉन्स्टेबल्सचे प्रशिक्षण.

४२. कार्यक्षम कंपनीतील पोलीस कॉन्स्टेबल्सच्या प्रशिक्षणाची योजना अशा रितीने तयार करण्यांत आली पाहिजे की तो वरील नियम ३८ मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या विषयांत उच्च नैपुण्य मिळविले व कायम ठेविले. शस्त्रास्त्रांसंबंधीचे प्रशिक्षण, युद्ध तंत्र, रायट ड्युटीज, दरोडयाविरुद्ध उपाययोजना आणि संरक्षण व मार्गरक्षणविषयक काम ह्यांत उच्च शिक्षण देण्याकडे विशेष लक्ष पुरविले पाहिजे.

भाग ३.-- सेक्शन कमांडर्स आणि सहाय्यक सेक्शन कमांडर्स यांचे प्रशिक्षण.

४३. सेक्शन कमांडर्स व सहाय्यक सेक्शन कमांडर्स यांच्या प्रशिक्षणाची योजना अशा रितीने तयार करण्यांत आली पाहिजे की वरील नियम ३८ ह्यांत नमूद केलेल्या विषयांत नैपुण्य मिळविल्यावर शिवाय खालील विषयांचे त्यांना प्रशिक्षण देण्यांत येईल :-
- १) शिकविण्याची पध्दती.
 - २) दरोडयाविरुद्ध उपाययोजना करताना विभागाचे नेतृत्व करणे.
 - ३) शहरी क्षेत्रांतील दंगे, रस्त्यांतील चकमकी वगैरे शमवितांना शिकाऊ तुकडीस समादेश देणे.
 - ४) स्क्वाड ड्रिलमध्ये स्क्वाडची कवाईत घेणे व प्लॅटून ड्रिलमध्ये प्लॅटूनची कवाईत घेणे.
 - ५) प्राथमिक नकाशा वाचन.
 - ६) टी.एम.सी.व एल.एम.जी.धरुन शस्त्रास्त्रांसंबंधीचे उच्च प्रशिक्षण.

भाग ४.-- प्लॅटून कमांडर्स आणि कंपनी कमांडर्स यांचे प्रशिक्षण.

४४. प्लॅटून कमांडर्स आणि कंपनी कमांडर्स यांच्या प्रशिक्षणाची योजना अशा रितीने तयार करण्यांत आली पाहिजे की, ते नियम ३८ व ४३ यांत नमूद केलेल्या विषयांत उच्च प्रतीचे नैपुण्य मिळवतील, याशिवाय त्यांना सर्व प्रकारच्या उपाययोजनांत त्यांच्या स्वाधीन असलेल्या पथकांचे नेतृत्व करता आले पाहिजे. पथकांतील निरनिराळ्या दर्जाच्या इसमांना प्रशिक्षण देता आले पाहिजे आणि त्यांच्या पथकांना कवायतीच्या मैदानावर सर्व प्रकारच्या कवायतीत समादेश देता आले पाहिजेत. युद्ध तंत्र (फिल्ड क्राफ्ट), शस्त्रांसंबंधी प्रशिक्षण, दरोडयाविरुद्ध उपाययोजना आणि रायट ड्रिल यासारख्या उच्च विषयांशी ते संपूर्णपणे सुपरिचित असले पाहिजेत.

भाग ५.

४५. सर्व दर्जाचे प्रशिाण हे सर्वसाधारणपणे भारतीय सेनेच्या पायदळ पथकांना देण्यात येणऱ्या प्रशिक्षणा प्रमाणेच असले पाहिजे. राज्य राखीव पोलीस दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाच्या संमतीने कमांडंटने भारतीय सेनेच्या प्राधिकऱ्यांनी काढलेल्या विविध प्रशिक्षण पुस्तिकांत दिलेल्या सूचनांप्रमाणे स्वतःच्या मार्गदर्शनासाठी व पोलीसांच्या कारणांसाठी योग्य वाटतील असे फेरफार करून प्रत्येक विषयांच्या प्रशिक्षणासंबंधी सविस्तर प्रशिक्षणासंबंधी सविस्तर कार्यक्षम तयार केला पाहिजे.

भाग ६.

४६. विविध दर्जाच्या इसमांचे शस्त्रास्त्रासंबंधीच्या प्रशिक्षणाचा माहितीपर व वर्गीकरण अभ्यासक्रम परिशिष्ट ७ मध्ये दिल्याप्रमाणे असेल.

भाग ८. शिस्त.

४७. (१) जेव्हा एखाद्या राखीव पोलीस अधिकाऱ्याने अधिनियमाची कलमे १४ व १५ यांत वर्णन केलेला एखादा अपराध केला असल्याचे कळविण्यात आले असेल तेव्हा कमांडंटने त्या घटनेच्या वस्तुस्थितीसंबंधी माहिती मिळाल्यावर आरोपीविरुद्ध न्यायालयात कारवाई किंवा विभागातर्फे उपाययोजना करावी हे ठरविले पाहिजे.
- (२) आरोपीवर खटला भरण्यासाठी आवश्यक असलेली अगाऊ मंजूरी, कोणतीही असो, मिळविल्यावर आरोपीवर खटला भरण्याचे ठरविण्यात आले तर, आरोपीत अपराधासंबंधीची माहिती ज्याच्या अधिकारक्षेत्रांत अपराध घडला होता त्या पोलीस ठाण्यावर कमांडंटने ह्या बाबतीत अधिकृत केलेल्या दलातील कोणत्याही इसमाने दिली पाहिजे.
- (३) दलातील अशा कोणत्याही इसमाने ह्या राज्याच्या प्रदेशाबाहेर अपराध केला असेल तर, ह्या प्रदेशात जेथे असा अपराधी सापाडला असेल, त्या ठिकाणचे पोलीस ठाणे स्वाधीन असलेल्या अधिकाऱ्यास अशी माहिती दिली पाहिजे.
- (४) जर आरोपित अपराधाविरुद्ध विभागातर्फे उपाययोजना करण्याचे ठरविले असेल तर राज्य पोलीस दलांच्या अधिकाऱ्याविरुद्ध उपाययोजना करताना जी कार्यपध्दती अनुसरली जात असेल ती कार्यपध्दती अनुसरली पाहिजे आणि विभागीय शिक्षा देण्याच्या कारणासाठी कमांडंट हा जिल्हा पोलीस अधीक्षक आहे असे समजले पाहिजे.
- (५) वरील पोट-नियम (४) मध्ये वर्णन केलेल्या कारवाईवरून असे आढळून आले की दोषी इसम, ज्या अपराधाचा त्याच्यावर आरोप करण्यात आला होता त्या अपराधाबद्दल दोषी आहे, तर त्याला अधिनियमाचे कलम १८ यांत किंवा यथास्थिती मुंबई पोलीस अधिनियम, १९५१ ह्याचे कलम २५ व अधिनियमाचे कलम १९ ह्यांत विहित केलेल्या शिक्षापैकी कोणतीही शिक्षा देण्यात आली पाहिजे.
४८. अधिनियमांचे कलम १८ (१) ह्यांत उल्लेख केलेली स्वतंत्र तुकडी अधिकाराखाली असलेल्या बटॅलियन कमांडर, कंपनी कमांडर किंवा कमांडर याच्या दर्जाचा अधिकारी जेव्हा त्याच्या हाताखालील अधिकाऱ्याविरुद्ध विभागातर्फे उपाययोजना करण्याचा किंवा न्यायालयात त्याच्यावर खटला भरण्याचा निर्णय घेईल तेव्हा त्याने घेतलेल्या निर्णयासंबंधीचा व त्याच्या कारणासंबंधीचा अहवाल ताबडतोब कमांडंटला सादर केला पाहिजे आणि कमांडंटने त्यास मान्यता दिल्याशिवाय तो निर्णय अंमलांत आणता कामा नये. ह्या बाबतीत कमांडंटचा निर्णय अंतिम असेल.
४९. जेव्हा बटॅलियन कमांडर, कंपनी कमांडर किंवा प्लॅटून कमांडर याच्या दर्जाचा अधिकारी अधिनियमाचे कलम १८ (१) ह्यांत उल्लेख केलेल्या त्याच्या हाताखालील अधिकाऱ्याविरुद्ध विभागातर्फे उपाययोजना करण्याचा निर्णय घेईल आणि कमांडंटने त्याच्या निर्णयास मान्यता दिली असेल, तेव्हा त्याने ह्या निर्णयाबरोबर त्या प्रकरणाची हकीकत थोडक्यात कमांडंटला कळविली पाहिजे आणि त्याने दिलेली शिक्षा, दोषी इसम सेक्शन कमांडर म्हणून काम करणारा हवालदार मेजर, हवालदार किंवा नाईक असेल तर त्याच्या बाबतीत कमांडंटने ती कायम केल्याशिवाय अंमलात आणता कामा नये. कलम १८ (४) च्या उपबंधास अधीन राहून, कमांडंटने त्याबाबतीत दिलेला निर्णय अंतिम असेल.
५०. जेव्हा अधिनियमाचे कलम १८ ह्यांत विहित केलेल्या रितीने दोषी इसमाविरुद्ध उपाययोजना करण्याचे ठरविण्यात आले असेल तेव्हा ऑर्डली रुम नोंदवही ह्या नावाच्या नोंदवहीत कामकाज लिहिले पाहिजे, आणि अशी नोंदवही मुंबई राज्य पोलीस दलांतील इसमांसाठी जयाप्रमाणे ऑर्डली रुम नोंदवही ठेवली जाते त्याचप्रमाणे ठेवली पाहिजे.

५१. कमांडंटने किंवा अधिनियमाचे कलम १८(१) (क) ह्यांत उल्लेख केलेल्या त्याच्या नियंत्रणाखालील इतर कोणत्याही अधिकाऱ्याने दिलेल्या दंडाच्या शिक्षेच्या बाबतीत उक्त शिक्षेच्या आदेशाविरुद्ध करावयाचे अपील राज्य सरकारकडे किंवा कलम १८ (४) अन्वये निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही अधिकाऱ्याकडे सादर केले पाहिजे.

विभाग ९. पारितोषिके.

५२. राज्य पोलीस दलातील विविध अधिकऱ्यांच्या पारितोषिकासंबंधीचे नियम राज्य राखीव पोलीस दलात ल तत्सम दुय्यम दर्जाच्या इसमांस व अधिकाऱ्यांस लागू होतील.
५३. जेव्हा असे पारितोषिक राज्य पोलीस दलातील इसमांना द्यावयाचे असेल, तेव्हा ज्यांच्या अधिकारक्षेत्रात गुन्हेगाराला पकडणे, किंवा गुन्हा शोधून काढण्यासंबंधी माहिती मिळविणे वगैरेसारखे अत्युकृष्ट काम केले असेल, त्या पोलीस जिल्हा अधीक्षकाने किंवा यथास्थिती पोलीस कमिशनरने पारितोषिक दिले पाहिजे, जेव्हा दलाची कार्यक्षमता वाढविण्याच्या हेतुने उत्कृष्ट काम केल्याबद्दल किंवा चांगली निशाणबाजी केल्याबद्दल किंवा विशेष हुशारीबद्दल अशा कोणत्याही इसमाला पारितोषिक यावयाचे असेल, तेव्हा त्याबाबतीत गटाच्या कमांडंटने बक्षीस दिले पाहिजे.
५४. राज्य राखीव पोलीस दलाचे सर्व अधिकारी व दुय्यम दर्जाचे इसम राष्ट्रपतीचे पोलीस पदक किंवा पोलीस पदक यासाठी राज्य पोलीस दलातील इसम ज्याप्रमाणे पात्र असतात, त्याप्रमाणेच पात्र असतील.

विभाग १०. बदली.

५५. अधिकाऱ्यांची आणि दुय्यम दर्जाच्या इसमांची गटामध्ये एका गटातून दुसऱ्या गटात किंवा राज्य राखीव पोलीस दलातून राज्य पोलीस दलात आणि राज्य पोलीस दलांतून राज्य राखीव पोलीस दलांत बदली करण्याच्या बाबतीत अधिनियमाच्या कलम ७ चे उपबंध लागू असतील.

विभाग ११. बढत्या व परिक्षा.

५६. सहाय्यक सेक्शन कमांडर्स (नाईक), सेक्शन कमांडर्स (हवालदार), प्लॅटून कमांडर्स (जमादार), आणि कंपनी कमांडर्स (उप-निरीक्षक) यांच्या जागांवर द्यावयाची बढती जे योग्य आहेत आणि जे पात्रता प्राप्त करून देण्यासाठी योग्यता ठरविण्यासाठी उमेदवारांच्या सेवेचा आढावा, आचरण आणि ज्या पथकाचा तो अधिकारी होणार आहे, त्या पथकात समावेश देण्याची योग्यता ही विचारात घेतली पाहिजेत.
५७. जे उमेदवार पात्रता प्राप्त करून देण्या विविध परिक्षांना बसू शकतात अशा उमेदवारांचा दर्जा आणि प रिक्षा मंडळाचे काम करणारे इसम यांच्यासंबंधी तपशीलवार माहिती खाली दिली आहे :-

क्र.	परिक्षार्थीचा दर्जा	ज्या दर्जावर बढतीसाठी परिक्षा आहे तो दर्जा	परिक्षक मंडळाचे काम करणारे इसम
१.	किमा ३ वर्षे नोकरी केलेले कॉन्स्टेब्ल्स	सहाय्यक कमांडर्स (नाईक).	सेक्शन सहाय्यक कमांडंट व त्यास सहाय्य देणारे पोलीस निरीक्षकांच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जाचे नसलेले दोन अधिकारी.

२.	किमान ७ वर्षे सेवा केलेले सहाय्यक सेक्शन कमांडर्स (नाईक) आणि कॉन्स्टेबल्स	सेक्शन कमांडर्स (हवालदार).	कमांडंट व त्यास सहाय्य देणारा असिस्टंट कमांडंट आणि पोलीस निरीक्षकापेक्षा कमी दर्जाचा नसलेला अधिकारी.
३.	किमान २ वर्षे सेवा केलेले सेक्शन कमांडर्स आणि हवालदार मेजर्स.	प्लॅटून कमांडर्स (जमादार)	
४.	किमान २ वर्षे सेवा केलेले प्लॅटून कमांडर्स (जमादार)	कंपनी कमांडर्स	दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल तो प्रति पोलीस महानिरीक्षक व त्यास सहाय्य देणारे पोलीस महानिरीक्षकाने नियुक्त करावयाचे दोन कमांडंट.

५८. हवालदारांमधून त्यांच्या सीनिऑरिटीप्रमाणे, ते योग्य असल्यास, हवालदार मेजरच्या दर्जावर बढती दिली पाहिजे.
५९. नियम ५७ मध्ये दिलेल्या विवरणपत्रकांतील अनुक्रमांक १ ते ३ मध्ये उल्लेखलेल्या परिक्षांच्या बाबतीत संबंधीत कमांडंटने आणि अनुक्रमांक ४ मध्ये उल्लेख केलेल्या परिक्षेच्या बाबतीत दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति महानिरीक्षकाने ठरविलेल्या ठिकाणी आणि ठरविलेल्या तारखेला उक्त नियमांत उल्लेख केलेल्या पात्रता प्राप्त करून देणाऱ्या परिक्षा वर्षातून एकदा घेतल्या पाहिजेत.
६०. सहाय्यक सेक्शन कमांडर्स, सेक्शन कमांडर्स, प्लॅटून कमांडर्स आणि कंपनी कमांडर्स ह्या दर्जावर बढतीसाठी पात्रता प्राप्त करून देणाऱ्या परिक्षा तीन भागात असतील. भाग १ ची लेखी परिक्षा असेल व तीत पुढली कोष्टकांत उल्लेख केलेल्या विषयांसंबंधी साधे प्रश्न विचारण्यात येतील. उमेदवाराला आवश्यक ते प्रश्न विचारल्यावर आणि त्याने कवायतीच्या विविधबाबी संपूर्ण केल्यावर आणि त्या बाबीसंबंधी विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे दिल्यावर कवायतीच्या मैदानावर भाग २ व ३ मधील विषयांत गुण वाटून देण्यात येतील. विषयांची यादी आणि प्रत्येक विषयांत वाटण्यांत आलेले गुण खालील कोष्टके १ ते ४ मध्ये दिले आहेत. पात्रता प्राप्त करून देण्या परीक्षेत उत्तीर्ण होण्यासाठी उमेदवाराला प्रत्येक भागात पृथक रीत्या निदान ५० टक्के गुण आणि एकूण गुणापैकी ६० टक्के गुण मिळाले पाहिजेत.

कोष्टक १.

सहाय्यक सेक्शन कमांडर्सच्या जागेवर बढतीसाठी पात्रता प्राप्त करून देणारी परीक्षा.

क्रमांक विषय जास्तीत जास्त गुण.

भाग १.

१. प्राथमिक स्वरुपाचे सामान्य ज्ञान.)
२. राज्य राखीव पोलीस दल आणि राज्य पोलीस दल यांच्या) २५. २५ संघटनेविषयीचे ज्ञान.)

भाग २.

१. शिकविण्याची योग्यता. १०
 २. समादेश देण्याची योग्यता. १५
- २५ २५ -----

भाग ३.

१. शारीरिक शिक्षण, संघटित खेळ (मुष्टियुद्ध धरून आणि १० अडथळ्यासंबंधी अभ्यास.
२. स्क्वाड ड्रिल १०

३. रायफल ५
 ४. शस्त्रास्त्रांसंबंधी प्रशिक्षण :-
 - अ) संगीन युद्ध आणि हल्ला करण्याचा अभ्यास. ५
 - ब) गोळीबार धरुन बंदुकीने निशाण मारण्याचा अभ्यास १०
 ५. प्राथमिक युद्ध आणि हल्ला करण्याचा अभ्यास २०
 ६. रायट व मॉब ड्रिल १०
 ७. संरक्षण आणि मार्गारक्षणविषयक काम १०
 ८. निःशस्त्र युद्ध १०
 ९. प्राथमिक नकाशावाचन १० ----- १०० १००
- एकूण :- १०० / १५०.**

कोष्टक २.

सेक्शन कमांडर्सच्या जागेवर बढतीसाठी पात्रता प्राप्त करुन देणारी परीक्षा.

क्रमांक विषय जास्तीत जास्त गुण.

भाग १.

१. प्राथमिक स्वरूपाचे सामान्य ज्ञान.)
२. राज्य राखीव पोलीस दल आणि राज्य पोलीस दल यांच्या) २५. २५ संघटनेविषयीचे ज्ञान.)

भाग २.

१. शिकविण्याची योग्यता. १०
 २. समादेश देण्याची योग्यता. १५
- २५ २५

भाग ३.

१. शारीरिक शिक्षण, संघटित खेळ (मुष्टियुद्ध धरुन आणि १० अडथळ्यासंबंधी अभ्यासक्रम.
 २. प्लॅटून ड्रिल १०
 ३. नकाशा वाचन ५
 ४. शस्त्रास्त्रांसंबंधी प्रशिक्षण :-
 - अ) संगीन युद्ध आणि हल्ला करण्याचा अभ्यास. ५
 - ब) गोळीबार धरुन बंदुकीने निशाण मारण्याचा अभ्यास १०
 ५. युद्ध तंत्र आणि दरोड्यांविरुद्ध उपाययोजना २०
 ६. फिल्ड इंजिनरिंग १०
 ७. रायट व मॉब ड्रिल १०
 ८. संरक्षण व मार्गारक्षणविषयक काम १०
 ९. निःशस्त्र युद्ध १० --
- १०० --१०० **एकूण :- १०० / १५०.**

कोष्टक ३.

प्लॅटून कमांडर्सच्या जागेवर बढतीसाठी पात्रता प्राप्त करुन देणारी परीक्षा.

क्रमांक विषय जास्तीत जास्त गुण.

भाग १.

१. सामान्य ज्ञान.)
 २. राज्य राखीव पोलीस दल आणि मुंबई राज्य पोलीस दल) ५० ५०
 यांच्या संघटनेविषयीचे आणि मुंबई राज्य राखीव पोलीस) नियम याविषयीचे ज्ञान.

भाग २.

१. शिकविण्याची योग्यता. २०
 २. समादेश देण्याची योग्यता. ३०
 ५० ५० -----

भाग ३.

१. शारीरिक शिक्षण ५
 २. प्लॅटून ड्रिल ५
 ३. कंपनी ड्रिल १०
 ४. शस्त्रास्त्रांसंबंधी प्रशिक्षण :-
 (अ) संगीन ५
 (ब) रायफल १०
 (क) टी.एम.सी. ५
 (ड) रिव्हॉल्वर ५
 (इ) ब्रेन गन १०
 ----- ३५ ३५ -----
 ५. युद्ध तंत्र आणि दरोड्यांविरुद्ध उपाययोजना १५
 ६. रायट व मॉब ड्रिल १०
 ७. नकाशा वाचन ५
 ८. संरक्षण व मार्गरक्षणविषयक काम ५
 ९. फिल्ड इंजिनिअरिंग ५
 १०. आरोग्यरक्षण व आरोग्यशास्त्र आणि प्रथमोपचार ५

 १०० १००
 ----- एकूण :- १०० / २००.

कोष्टक ४.

कंपनी कमांडर्सच्या जागेवर बढतीसाठी पात्रता प्राप्त करून देणारी परीक्षा.

क्रमांक विषय जास्तीत जास्त गुण.

भाग १.

१. सामान्य ज्ञान.)
 २. राज्य राखीव पोलीस दल आणि मुंबई राज्य पोलीस दल) ५० ५०
 यांच्या संघटनेविषयीचे आणि मुंबई राज्य राखीव पोलीस)
 नियम व हिशोबासंबंधी कार्यपध्दती यांचे ज्ञान.

भाग २.

१. शिकविण्याची योग्यता. २०
 २. समादेश देण्याची योग्यता. ३०

----- ५० ५० -----

भाग ३.

१. शारीरिक शिक्षण ५
२. कंपनी ड्रिल १०
३. समारंभ ड्रिल १०
४. शस्त्रास्त्रासंबंधी प्रशिक्षण :-
 - (अ) संगीन ५
 - (ब) रायफल १०
 - (क) टी.एम.सी. ५
 - (ड) रिव्हॉल्वर ५
 - (इ) ब्रेन गन १०

----- ३५ ३५ -----

५. युद्ध तंत्र आणि दरोड्यांविरुद्ध उपाययोजना १५
 ६. रायट व मॉब ड्रिल १०
 ७. नकाशा वाचन ५
 ८. फिल्ड इंजिनिअरिंग ५
 ९. आरोग्यरक्षण व आरोग्यशास्त्र आणि प्रथमोपचार ५
- १०० १०० ----- एकूण :- १०० / २००.

विभाग १२.

वहया, नोंदवहया, फायली, पत्रके आणि इतर दप्तरे.

६१. पुढली वहया, नोंदवहया, फायली, पत्रके आणि इतर दप्तरे राज्य राखीव पोलीस गटाच्या विविध कार्यालयांत ठेवली पाहिजेत :-

कमांडंटचे कार्यालय.

(अ) हिशोब शाखा. वहया.

- (१) रोकड वही. (२) रोकड वही जमा वही (हस्तलिखित).
- (३) कायम आगाऊ मिळालेल्या रकमांची रोकड वही. (४) कायम आगाऊ दिलेल्या रकमांची जमा वही.
- (५) बिलांची नोंदवही.
- (६) खजिन्याव्यतिरिक्त इतर मार्गांनी मिळालेल्या पैशासाठी फॉर्म जी.ई.एन.११३-इ. हयांतील जमा वही.
- (७) बॅन्ड निधी हिशोब वही. (८) क्रिडा निधी हिशोब वही.
- (९) पोलीस कुटुंबकल्याण निधी हिशोब वही.

नोंदवहया.

- (१०) गौण नोंदवही. (११) अटकावून ठेवलेल्या पगाराची नोंदवही.
- (१२) जोडसही केलेली आकस्मिक खर्चाची नोंदवही. (१३) निर्धारित आकस्मिक खर्चाची नोंदवही.
- (१४) कॅशमेमो (पाठविलेल्या पैशाची सूचना).

फायली. चलने.

- (१५) किरकोळ रकमांची चलने. (१६) कपडयासंबंधीच्या वसुलीची चलने.

पगार बिले.

- (१७) कमांडंट, सहाय्यक कमांडंट आणि अॅडज्युटंट यांची पगार बिले.
 (१८) बटालियन कमांडर्सची पगार बिले. (१९) कंपनी कमांडर्सच्या पगाराचा गोषवारा (इंग्रजी).
 (२०) कंपनी कमांडर्सची प्रादेशिक भाषेतील पगार बिले.
 (२१) शिपाईदलाची प्रलंबिचा साधारण गोषवारा (इंग्रजी) आणि कारकून वर्गाची पगार बिले.
 (२२) शिपाईदलाची प्रादेशिक भाषेतील पगार बिले. (२३) तात्पुरत्या सेवकवर्गाच्या पगाराचा गोषवारा (इंग्रजी).
 (२४) तात्पुरत्या सेवकवर्गाची प्रादेशिक भाषेतील पगार बिले.

प्रवासभत्ता बिले.

- (२५) कमांडंट, सहाय्यक कमांडंट आणि अॅडज्युटंट यांची प्रवासभत्ता बिले (संबंध वर्षासाठी एक फाईल).
 (२६) बटालियन कमांडर्सची प्रवासभत्ता बिले (संबंध वर्षासाठी एक फाईल).
 (२७) कंपनी कमांडर्सची प्रवासभत्ता बिले (संबंध वर्षासाठी एक फाईल).
 (२८) हेड कॉन्स्टेबल्सची प्रवासभत्ता बिले (प्रत्येक महिन्यासाठी एक फाईल).
 (२९) कॉन्स्टेबल्सची प्रवासभत्ता बिले (प्रत्येक महिन्याला एक फाईल).
 (३०) कारकून वर्गाची प्रवासभत्ता बिले (संबंध वर्षासाठी एक फाईल). (३१) चतुर्थ श्रेणीच्या सेवकांची प्रवासभत्ता बिले (संबंध वर्षासाठी एक फाईल).

आकस्मिक खर्चाची बिले.

- (३२) निर्धारित आकस्मिक खर्चाची बिले (प्रत्येक तिमाहीसाठी एक फाईल).
 (३३) जोडसही केलेली आकस्मिक खर्चाची बिले (प्रत्येक तिमाहीसाठी एक फाईल).

(ब) पत्रव्यवहार शाखा. पुस्तके.

- (१) टपाल वही (दौऱ्याच्या कार्यालयासाठी). (२) पोलीसांची सेवापुस्तके.
 (३) रेल्वे व आगबोटीची वॉरंट पुस्तके. (४) चपराशांचे डिलिव्हरीचे पुस्तक.
 (५) दौरा कार्यालयाचे डे बुक.

नोंदणीपुस्तके, सेवेचे कागदपत्र आणि याद्या.

- (६) सर्व्हिस पोस्टेज स्टॅम्प हिशोब (दौऱ्याच्या कार्यालयासाठी).
 (७) निरुपयोगी सामानांचे नोंदणीपुस्तक (रजिस्टर ऑफ डेड स्टॉक आर्टिकल्स).
 (८) “अ” आणि “ब” दफतरांच्या याद्या. (९) पोलीस लोकांचे हँड रजिस्टर.
 (१०) वाचनालयाचे नोंदणी पुस्तक. (११) लेखन सामग्री हिशोब.
 (१२) बटालियन कमांडर्स (पोलीस निरीक्षक) आणि कंपनी कमांडर्स (उप-निरीक्षक), प्लॅटून कमांडर्स (जमादार) आणि कारकून यांची गुप्त पत्रके (कॉन्फिडेन्शियल शीट्स) कमांडंटने स्वतःच्या अमिरक्षेत ठेवणे).
 (१२-अ) बंदुकीने निशाण मारण्याच्या अभ्यासाचे नोंदणी पुस्तक.
 (१३) पोलीस लोकांची सेवापत्रके (सर्व्हिस शीट).
 (१४) गुप्त जावक नोंदणी-पुस्तक (कमांडंटने स्वतःच्या अमिरक्षेत ठेवणे).
 (१५) ऑर्डर्ली रुम नोंदणी पुस्तक. (१६) आवक रोजनिशी.
 (१७) कपड्यांचा आणि सामग्रीचा पुरवठा करण्यासाठी कंत्राटदारास दिलेल्या ऑर्डर्सची नोंदणी-पुस्तके.
 (१७-अ) बंदुकीने निशाण मारण्याच्या अभ्यासाचे (प्रकृतीसचे) नोंदणीपुस्तक.

रोजनिशा.

- (१८) सहाय्यक कमांडंट आणि बटालियन कमांडर्स (पोलीस निरीक्षक) आणि कंपनी कमांडर्स (उप-निरीक्षक) आणि प्लॅटून कमांडर्स (जमादार) यांच्या साप्ताहिक रोजनिशा.

फायली व टिप्पणे.

- (१९) भरती केलेल्या इसमांच्या नावांची फाईल.
 (२०) गटाबद्दलची गुप्त टिप्पणे (कमांडंटने स्वतःच्या अमिरक्षेत ठेवणे).
 (२१) पोलीस महानिरीक्षकाने व दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाने काढलेल्या स्थायी आदेशांची फाईल.
 (२२) कमांडंटने काढलेल्या परिपत्रकांची फाईल. (२३) संकीर्ण आदेशांची फाईल.
 (२४) कमांडंटने काढलेल्या गटाच्या साप्ताहिक आदेशाची फाईल (तीन भागांत वेगवेगळी फाईल करणे).

सहाय्यक कमांडंटचे कार्यालय.

पुस्तके.

- (१) चपराशाचे डिलिव्हरीचे पुस्तक.

नोंदणीपुस्तक व याद्या.

- (२) निरुपयोगी सामानाचे नोंदणीपुस्तक (रजिस्टर ऑफ डेड स्टॉक आर्टिकल्स).
 (३) वाचनालयाचे नोंदणीपुस्तक. (४) ऑर्डर्ली रुम नोंदणीपुस्तक.

रोजनिशा.

- (५) साप्ताहिक रोजनिशी (जेंव्हा मुख्य ठिकाणाबाहेर कामावर असेल तेंव्हा ठेवावयाची).

फायली.

- (६) प्रशिक्षण परिपत्रक फाईल.
 (७) पोलीस महानिरीक्षकाने व दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाने काढलेल्या स्थायी आदेशांची फाईल.
 (८) कमांडंटने काढलेल्या परिपत्रकांची फाईल. (९) संकीर्ण आदेशांची फाईल.
 (१०) कमांडंटने काढलेल्या गटाच्या साप्ताहिक आदेशांची फाईल (तीन भागांत वेगवेगळी फाईल करणे).

३. बटॅलियन कमांडरचे कार्यालय.

पुस्तके.

- (१) साप्ताहिक रोजनिशी (जेंव्हा मुख्य ठिकाणाबाहेर कामावर असेल तेंव्हा ठेवावयाची).
 (२) रेल्वे व आगबोटीची वॉरंटची पुस्तके. (३) चपराशाचे डिलिव्हरीचे पुस्तक.

नोंदणीपुस्तके आणि याद्या.

- (४) आवक व जावक नोंदणीपुस्तके (इंग्रजी आणि प्रादेशिक भाषांत).
 (५) सर्व्हिस पोस्टेज स्टॅपचा हिशोब. (६) निरुपयोगी सामानाचे नोंदणीपुस्तक (डेड स्टॉक रजिस्टर).
 (७) “अ” आणि “ब” दप्तरांची यादी. (८) वाचनालयाचे नोंदणीपुस्तक.
 (९) पोलीस महानिरीक्षकाने आणि दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाने काढलेल्या स्थायी आदेशांच्या फायली.
 (१०) कमांडंटने काढलेल्या परिपत्रकांची फाईल. (११) संकीर्ण फाईल.
 (१२) कमांडंटने काढलेल्या गटाच्या साप्ताहिक आदेशांची फाईल (तीन भागांत वेगवेगळी फाईल करणे).
 (१३) ऑर्डर्ली रुम नोंदणीपुस्तक.

४. मुख्य ठिकाण शाखेच्या कमांडरचे कार्यालय.

- (१) डे बुक. (२) अग्नि शस्त्रांवरील शस्त्रागाराच्या क्रमांकाचे वर्णन दर्शविणारी इश्यू पुस्तके.
 (३) रेल्वे व आगबोटीची वॉरंट पुस्तके.
 (४) आपली ठिकाणे सोडून कामावर जाणाऱ्या हेड कॉन्स्टेबल्स व कॉन्स्टेबल्स यांना दिलेल्या पासांची पुस्तके.
 (५) दिलेल्या कपड्याच्या आणि सरंजामाच्या वस्तुचे पावती पुस्तक.
 (६) चपराशाचे डिलिव्हरीचे पुस्तक. (७) भांडारात असलेल्या कापडाचा हिशोब (सर्वसाधारण डे बुकाच्या नमुन्याप्रमाणे). (८) सामानांचा हिशोब :-

भाग १- अ आणि १-ब :- शस्त्रे, दारुगोळा आणि सरंजाम. --- भाग २-अ आणि २-ब :- कपडे.

भाग ३ :- निरुपयोगी सामान (डेड स्टॉक).

- (९) आवक नोंदणीपुस्तक (इंग्रजी व प्रादेशिक भाषेत). (१०) जावक नोंदणीपुस्तक (इंग्रजी व प्रादेशिक भाषेत).
 (११) सर्व्हिस पोस्टेज स्टॅम्पाचा हिशोब. (१२) कपडे ठेवण्याचे नोंदणीपुस्तक.
 (१३) दारुगोळा ठेवण्याचे नोंदणीपुस्तक. (१४) नमुन्यांचे (सॅम्पल्स) नोंदणीपुस्तक.
 (१५) बँडच्या साधनांचे नोंदणीपुस्तक. (१६) व्यायामाच्या वस्तूचे नोंदणीपुस्तक.
 (१७) बागेच्या वस्तूचे नोंदणीपुस्तक. (१८) प्रशिक्षण शाखेच्या वस्तूचे नोंदणीपुस्तक.
 (१९) शस्त्रांच्या अंगभूत भागांचे दुय्यम नोंदणीपुस्तक. (२०) “अ” आणि “ब” दप्तरांची यादी.
 (२१) वाचनालयाचे नोंदणीपुस्तक. (२२) शस्त्रकाराच्या हत्यारांची यादी.
 (२३) दोन कंपन्यांच्या पोलीस लोकांचा हजेरीपट. (२४) वैद्यकीय अधिकाऱ्याला पाठवावयाचे ज्ञापन.
 (२५) प्रत्येक दुचाकीचे लॉग बुक.

फायली.

- (२६) पोलीस महानिरीक्षकाने व दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाने काढलेल्या स्थायी आदेशांची फाईल.
 (२७) कमांडंटने काढलेल्या परिपत्रकांची फाईल. (२८) संकीर्ण आदेश फाईल.
 (२९) संख्यादर्शक पत्रकांची फाईल. (३०) ऑर्डली रुम विवरणपत्रक फाईल.
 (३१) फक्त मुख्य ठिकाण शाखेच्या तपासणीच्या टिप्पणांची फाईल.
 (३२) शस्त्रे व दारुगोळा यांच्या टिप्पणांची फाईल. (३३) कवायतीच्या कार्यक्रमाची फाईल.
 (३४) वैद्यकीय अधिकाऱ्यांच्या तिमाहीच्या तपासणीची फाईल.
 (३५) कमांडंटने काढलेल्या गटाच्या साप्ताहिक आदेशांची फाईल (तीन भागात वेगवेगळे फाईल करणे).
 (३६) राज्य राखीव पोलीस लोकांच्या फायलीची व्यवस्था. (३७) पेंडिंग पत्रांची फाईल.

५. कंपनी कमांडरचे कार्यालय.

पुस्तके.

- (१) डे बुक (डे बुक). (२) रेल्वे व आगबोटीची वॉरंट पुस्तके.
 (३) आपली ठिकाणे सोडून कामावर जाणाऱ्या हेड कॉन्स्टेबल्स व कॉन्स्टेबल्स यांना दिलेल्या पासांची पुस्तके.
 (४) चपराशाचे डिलिव्हरीचे पुस्तक..

नोंदणीपुस्तके, याद्या वगैरे.

- (५व६) आवक व जावक नोंदणीपुस्तक (इंग्रजी व प्रादेशिक भाषेत).
 (७) सामानांचा हिशोब :-
 भाग १ :- शस्त्रे, दारुगोळा आणि सरंजाम. भाग २ :- कपडे. भाग ३ :- निरुपयोगी सामान (डेड स्टॉक).
 (८) सर्व्हिस पोस्टेज स्टॅम्पाचा हिशोब. (९) कपडे ठेवण्याचे नोंदणीपुस्तक.

- (१०) दारुगोळा ठेवण्याचे नोंदणीपुस्तक. (११) कोयनेलचा हिशोब.
 (१२) “अ” आणि “ब” दफ्तरांची यादी. (१३) पोलीस लोकांचा हजेरीपट.
 (१४) वेतन नामावली (अॅक्विटन्स रोल). (१५) वैद्यकीय अधिकाऱ्याला पाठवावयाचे ज्ञापन.
 (१६) वाचनालयाचे नोंदणीपुस्तक.

फायली.

- (१७) पोलीस महानिरीक्षकाने व दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाने काढलेल्या स्थायी आदेशांची फाईल.
 (१८) कमांडंटने काढलेल्या परिपत्रकांची फाईल. (१९) संकीर्ण आदेश फाईल.
 (२०) संख्येची फाईल. (२१) ऑर्डर्ली रुम विवरणपत्रकांची फाईल.
 (२२) कंपनीच्या तपासणीच्या टिप्पणांची फाईल. (२३) कंपनी शस्त्रे आणि दारुगोळा पत्रकांची फाईल.
 (२४) कवायतीच्या कार्यक्रमाची फाईल. (२५) त्रैमासिक वैद्यकीय तपासणीची फाईल.
 (२६) कमांडंटने काढलेल्या गटाच्या साप्ताहिक आदेशांची फाईल (तीन भागात वेगवेगळे फाईल करणे).
 (२७) लोकांना काढून टाकण्याचा विवरणपत्राची फाईल. (२८) (पेंडिंग) पत्रांची फाईल.
 (२९) ऑर्डर्ली रुम नोंदणीपुस्तक.

रोजनिशा.

- (३०) साप्ताहिक रोजनिशा (जेंव्हा मुख्य ठिकाणाबाहेर कामावर असतील तेंव्हा ठेवणे.)

६. प्लॅटून कमांडरचे कार्यालय.

प्लॅटून कमांडरने, तो जेंव्हा स्वतंत्रपणे तुकडीचे किंवा सीमा-स्थानाचे (ऑऊट पोस्ट) अधिपत्य करित असेल तेंव्हाच खालील सर्व नोंदणीपुस्तके ठेवली पाहिजेत :-

पुस्तके.

- (१) रेल्वे व आगबोटीची वॉरंटची पुस्तके. नोंदणीपुस्तके.

नोंदणीपुस्तके

- (२) पोलीस लोकांचा हजेरीपट. (३) वैद्यकीय अधिकाऱ्याला पाठवावयाचे ज्ञापन.
 (४) सर्किस पोस्टेज स्टॅम्पचा हिशोब.
 (५) आपली ठिकाणे सोडून कामावर जाणारे हेड कॉन्स्टेबल्स व कॉन्स्टेबल्स यांना दिलेल्या पासाचे पुस्तक.
 (६) कोयनेलचा हिशोब. (७) ऑर्डर्ली रुम नोंदणीपुस्तक.

विभाग १३.--- तपासणी.

६२. दल ज्याच्या अधिकाराखाली असेल त्या प्रति पोलीस महानिरीक्षकाने प्रत्येक गटाची वर्षातून निदान एकदा तरी तपासणी केली पाहिजे. ह्या तपासणीच्या वेळी पत्रव्यवहार शाखा, हिशोब, शाखा मुख्य ठिकाण शाखेचे कामकाज, अधिकाऱ्यांचे प्रशिक्षण धरून सर्व कार्यक्षम कंपन्याचे प्रशिक्षण यांची तपासणी केली पाहिजे. गट व त्याच्या निरनिराळ्या शाखा अत्यंत कार्यक्षम ठेवल्या आहेत किंवा नाही ह्याविषयी प्रति पोलीस महानिरीक्षकाने आपला शेर दिला पाहिजे.

६३. कमांडंटने वर्षातून निदान एकदा तरी प्रत्येक कंपनी, तिचे हिशोब व काम करणाऱ्या सर्व इसमाचे प्रशिक्षण यांची तपासणी केली पाहिजे.
६४. राज्य राखीव पोलीस दल पथकाच्या प्लॅटून इतक्या किंवा त्याहून जास्त संस्था असलेल्या कोणत्याही तुकडीची जेव्हा मुख्य ठिकाणाबाहेर कामावर असेल तेव्हा, कमांडंटने किंवा सहाय्यक कमांडंटने तीन महिन्यांतून निदान एकदा तरी तपासणी केली पाहिजे.
६५. प्लॅटूनपेक्षा कमी संख्येची तुकडी जेव्हा मुख्य ठिकाणाबाहेर कामासाठी ठेवण्यांत येईल तेव्हा, बॅटलियन कमांडरने किंवा कंपनी कमांडरने दोन महिन्यांतून एकदा तिची तपासणी केली पाहिजे. अशा तपासणीच्या वेळी त्याने, तुकडीतील सर्व इसम आपले कर्तव्य योग्य रितीने करीत आहेत, त्यांची शस्त्रे दारुगोळा, कपडे आणि सरंजाम सुस्थितीत आहे, सर्व सैनिकांची रहाण्याची व खाण्याची व्यवस्था योग्य रितीने केली आहे आणि पथकाच्या कमांडरने त्याच्या अधिकाराखाली असलेल्या इसमांच्या सुस्थितीसाठी आवश्यक ते सर्व उपाय योजले आहेत, याविषयी स्वतःची खात्री करून घेतली पाहिजे.

विभाग १४.--- सेवेच्या अटी.

६६. दुय्यम दर्जाचे अधिकारी व इसम, अनुचर, कारकून वर्गातील इसम, मोटर वाहतूक विभाग, बिनतारी यंत्र विभाग आणि रुग्णालय विभाग हे राज्य सरकार वेळोवेळी मंजूर करील त्याप्रमाणे असतील.
६७. दलातील सर्व इसमांना निवृत्तिवेतनाच्या व रजेच्या कारणांसाठी राज्य पोलीस दलातील इसमांना जे नियम लागू आहेत तेच नियम लागू होतील.
६८. दलाच्या दुय्यम दर्जाच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याला किंवा इसमाला :-
 १) त्याने दलात ५ वर्षांची सेवा पूर्ण करीपर्यंत
 २) ज्या पथकांत त्याला ठेवण्यात आले असेल ते पथक प्रत्यक्ष कामावर असेल तेव्हा आणि
 ३) जर त्याच्या राजीनाम्याने किंवा बदलीने त्याच्या गटाची मंजूर केलेली संख्या १० टक्क्याहून जास्त प्रमाणांत कमी होण्याचा संभव असेल तर.
६९. वरील नियम ६८ यांत काहीही असले तरी कमांडंटला दयेच्या भूमिकेवर असा राजीनामा देण्यासाठी किंवा बदलीसाठी परवानगी देण्याचा अधिकार आहे.

विभाग १५. -- संकीर्ण.

७०. कॉन्स्टेबलांपासून हवालदार मेजरांपर्यंत राज्य राखीव पोलीस दलातील सर्व इसमांना त्यांच्या कुटुंबाबरोबर राहण्याची परवानगी दिली नसेल तर त्यांनी खाण्याच्या कारणासाठी आपल्या कंपनीच्या भोजनगृहांत जेवण केले पाहिजे, अशा सर्व इसमांनी सामान्यतः बराकीत राहिले पाहिजे. तथापि अशा इसमापैकी विवक्षित टक्के इसमांना त्यांच्या कुटुंबाबरोबर राहण्याची परवानगी देण्याचा कमांडंटला अधिकार आहे परंतु छावणीच्या आवारात किंवा छावणीच्या जवळपास फॅमिली क्वॉर्टर्स उपलब्ध असले पाहिजेत.
७१. प्रत्यक्ष कामावर असताना दलातील कोणत्याही इसमाने त्याच्या कुटुंबातील कोणत्याही इसमास आपल्याबरोबर घेता कामा नये किंवा तो काम करीत असलेल्या क्षेत्राच्या जवळ राहण्याची त्यांना परवानगी देता कामा नये.

